

Piotr Sławiński

ORCID 0000-0001-8729-0845

***Czasopiśmiennictwo. Przeszłość i terażniejszość, t. 1,*
pod redakcją Olgi Dąbrowskiej-Cendrowskiej i Aleksandry
Lubczyńskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu
Jana Kochanowskiego, Kielce 2019, 183 s.,
ISBN 978-83-7133-867-0**

Nakładem wydawnictwa Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach w 2019 roku ukazał się pierwszy tom opracowania zbiorowego pt. *Czasopiśmiennictwo. Przeszłość i terażniejszość*. Poruszone w nim zostały zagadnienia historii prasy polskiej i emigracyjnej oraz „granicy swobody wypowiedzi” (skandalu) w przekazie medialnym, a konkretnie – w reklamie do 1989 roku. Jest to – ze względu na zmianę sytuacji politycznej oraz społeczno-gospodarczej w Polsce – rok przełomowy. W historii mediów przyjmuje się, że wszystko, co związane jest z mediami przed tą datą dotyczy ich historii. Natomiast to, co w prasie i innych środkach masowego przekazu wydarzyło się po 1989 roku, dotyczy ich współczesności. Ta symboliczna data stanowi też umowny przełom w rozwoju technologii informacyjnych, mający kolosalny wpływ na przekaz informacji, a co za tym idzie – i na czasopiśmiennictwo.

Omawiana publikacja jest niezwykle starannie wydany opracowaniem naukowym, którego recenzentem był dr hab. Ryszard Filas z Instytutu Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Odpowiedzialnymi za przygotowanie publikacji byli: Andrzej Chłudziński – redakcja i korekta, Anna Domańska – projekt okładki oraz Józef Bąkowski odpowiadający za formatowanie.

Pierwszy tom prezentowanego opracowania stanowi zbiór pięciu tekstów naukowych, których Autorkami są badaczki z Katedry Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach: Danuta

Hombek, Izabela Krasińska, Renata Piasecka-Strzelec, Jolanta Chwastyk-Kowalczyk i Judyta Ewa Perczak. Redaktorkami są również uczone z tej instytucji Olga Dąbrowska-Cendrowska i Aleksandra Lubczyńska. Każdy zamieszczony w publikacji artykuł kończy wykaz wykorzystanych przez Autorki źródeł i opracowań oraz streszczenie w języku polskim i angielskim. Całość opracowania wieńczy noty o Autorkach.

Jak już wspomniano, na recenzowany tom składają się teksty pięciu badaczek, będących pracownicami jednej jednostki naukowo-dydaktycznej. Artykuły w publikacji są uporządkowane chronologicznie.

Tom rozpoczyna artykuł Danuty Hombek pt. *Powstanie ośrodka prasowego w Wilnie w XVIII wieku. Pierwsza gazeta i jej dodatki*. Dotyczy on okresu Rzeczypospolitej Szlacheckiej. Omawia pierwszą gazetę pn. „Kurier Litewski”, ukazującą się w latach 1760-1763 w Wilnie – stolicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Przedstawia również 4 dodatki do tego czasopisma: „Uprzywilejowane Wiadomości” (od 1760) – zawierające informacje polityczne i militarne, zaczerpnięte z gazet zagranicznych i prywatnej korespondencji; „Wiadomości Literackie” (1760-1763) – mające charakter popularnonaukowy i różnorodne pod względem tematycznym; „Suplement do Gazet Wileńskich” (1761[?]-1763) – zawierający doniesienia uzupełniające informacje do „Kuriera Wileńskiego” i wymienionych dodatków. Autorka wspomina również o ukazującym się sporadycznie dodatku „Suplement do Gazet Wileńskich Dróg”.

Kolejny artykuł *Cenzura wobec polskojęzycznych czasopism abstynenckich w okresie zaborów* jest autorstwa Izabeli Krasińskiej. Prasa abstynencka, jak stwierdziła Autorka, miała dość ograniczony krąg odbiorców i z założenia była apolityczna. Mimo że walka z nałogami była popierana przez władze zaborcze, to również w teksty czasopism abstynenckich ingerowała cenzura. Najbardziej liberalne podejście po 1866 roku do tego zagadnienia było w zaborze austriackim. Autorka skupiła się na czterech tytułach polskojęzycznych z 25 czasopism abstynenckich ukazujących się na ziemiach polskich oraz w Stanach Zjednoczonych i Niemczech w latach 1843-1914. Zaprezentowała periodyki z początku ubiegłego stulecia, w które ingerowała cenzura: „Iskrę” (1903 – zabór pruski), „Iskrę” (1910 – zabór austriacki), „Przyszłość” (1905-1906 – zabór austriacki; 1907-1914 – zabór rosyjski), „Czystość” (1905-1909 – zabór austriacki, zabór rosyjski). Autorka zaprezentowała teksty, za które zostali ukarani twórcy tych pism i odniosła się do kar na nich nałożonych.

Tekst Renaty Piaseckiej-Strzelec pt. *„Nowy Czas” (1939-1943) – polskojęzyczne pismo „gadzinowe” dystryktu radomskiego w świetle nieznanego zbioru prywatnego* obejmuje interesujące kwestie propagandy niemieckiej podczas II wojny światowej. Jest to najbardziej obszerny tekst w omawianej publikacji. Autorka przedstawiła charakterystykę polskojęzycznego pisma. Początkowo ukazywało się ono w Jędrzejowie, jako „gazeta urzędowa powiatu jędrzejowskiego”. Było również kolportowane na terenie ościennych powiatów. Przedstawione czasopismo jest przykładem tzw. gadzinówki dystryktu radomskiego, któ-

re początkowo różniło się swym charakterem i treścią od pozostałych czasopism tego rodzaju. W początkach 1942 roku zostało mutacją „Gońca Krakowskiego” i straciło swój urzędowy charakter. Artykuł powstał w oparciu o nieznaną zbior prywatny, skonfrontowany z egzemplarzami zachowanymi w bibliotekach, co stanowi jego dużą zaletę. Analiza kompletnego materiału źródłowego, którym są egzemplarze czasopisma, pozwoliła Autorce na kompleksowe omówienie zagadnienia i wyciągnięcie właściwych wniosków.

Kolejny artykuł Jolanty Chwastyk-Kowalczyk pt. *Czasopisma emigracyjne kroniką dokonań polskich architektów na obczyźnie* dotyczy wybranej działalności Polaków na obczyźnie. Artykuł powstał w oparciu o analizę czasopism ukazujących się w Wielkiej Brytanii: „Dziennika Polskiego” (później „Dziennika Polskiego i Dziennika Żołnierza” po fuzji ze szkockim „Dziennikiem Żołnierza”), „Techniki i Nauki” oraz wewnątrzorganizacyjnego „Biuletynu Stowarzyszenia Techników Polskich w Wielkiej Brytanii” (1940-2008). Czasopisma te stanowiły m.in. swoistą kronikę kształtowania się polskiej myśli technicznej na emigracji związanej z II wojną światową. Autorka na podstawie analizy wymienionych periodyków przedstawiła powstanie, działalność i zmiany polskiego szkolnictwa technicznego, w tym Polskiej Szkoły Architektury w Liverpoolu oraz Rady Akademickich Szkół Technicznych w Londynie.

Książkę zamyka tekst Judyty Ewy Perczak zatytułowany *Krótką historia skandalu w reklamie*, w którym Autorka podjęła problematykę reklamy kontrowersyjnej. Poruszone w ujęciu historycznym zagadnienia ukazują łamanie różnych barier: obyczajowych, moralnych, prawnych, czy tzw. dobrego smaku. W oparciu o literaturę z dziedziny historii kultury, mediów oraz materiałów źródłowych przedstawiono pojęcie „skandalu” i łamanie tabu w reklamie. Przybliżono historię reklamy kontrowersyjnej z podziałem na poszczególne epoki historyczne. Autorka w swych rozważaniach uwzględniła wpływ intensywności produkcji i konkurencji na rozwój kontrowersyjnej reklamy. Uwypukliła w tekście różnice między reklamą socjalistyczną w okresie PRL, a reklamą po 1989 roku. Lektura artykułu Judyty Ewy Perczak ujawnia inne spojrzenie na znane fakty dotyczące szeroko rozumianej reklamy.

Autorki artykułów w zaprezentowanym tomie wykazały się profesjonalizmem i dobrym warsztatem naukowym. Przeprowadziły skrupulatne badania prasoznawcze i historyczne. Ich artykuły są poparte bogatymi przypisami i robiącymi pozytywne wrażenie spisami bibliograficznymi. Ponadto w tekście Danuty Hombek zostały zamieszczone ilustracje (4 fotografie prezentujące strony tytułowe omówionych czasopism).

Omawiana publikacja stanowi pierwszy tom cyklu zainicjowanego przez Katedrę Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Jak czytamy we wstępie: „Problematyka artykułów składających się na niniejsze wydawnictwo wielotomowe wynika z zainteresowań badawczych pracowników Katedry Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu

Jana Kochanowskiego w Kielcach”¹. Jest to jedyna informacja konkretyzująca, kto był inicjatorem podjęcia tego przedsięwzięcia. Sugeruje ona równocześnie, że cykl ten przeznaczony jest dla Autorów będących pracownikami wspomnianej Katedry. Zgodnie z zapowiedzią „[...] tom drugi poświęcony będzie przeobrażeniom współczesnego rynku prasowego”².

Z pierwszym tomem opracowania *Czasopiśmiennictwo. Przeszłość i terażniejszość* powinni zapoznać się nie tylko prasoznawcy, ale również historycy, badacze zajmujący się polskim wychodźstwem, a nawet regionaliści.

¹ O. Dąbrowska-Cendrowska, A. Lubczyńska, *Wstęp*, w: *Czasopiśmiennictwo. Przeszłość i terażniejszość*, t. 1, pod red. O. Dąbrowskiej-Cendrowskiej i A. Lubczyńskiej, Kielce 2019, s. 9.

² Tamże, s. 7. Tom 2 ukazał się w 2020 roku, a na jego zawartość złożyło się 9 artykułów autorstwa: Tomasza Chrzastka, Olgi Dąbrowskiej-Cendrowskiej, Jolanty Dzierżyńskiej-Mielczarek, Łukasza Pawła Goniaka, Jolanty Kępy-Mętrak, Aleksandry Lubczyńskiej, Tomasza Mielczarka, Moniki Olczak-Kardas oraz Judyty Ewy Perczak.